

بسمه تعالی

سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور

اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان فارس

اداره آموزش، ترویج و مشارکت‌های مردمی

نقش و اهمیت کوه مادر همان

تهیه و تنظیم:

محمد صالحی نیا

کارشناس آموزش، ترویج و مشارکت‌های مردمی

تیر ۱۴۰۰

۳	 نقش و اهمیت کوه‌ها در جهان
۴	 نقش و اهمیت کوه‌ها در ایران
۶	 آب
۸	 تنوع زیستی
۹	 جنگل
۹	 مرتع
۱۱	 جاذبه‌های گردشگری
۱۲	 فرش سبز کوهستان
۱۲	 تأثیر فعالیت‌های انسان بر اکوسیستم‌های کوهستان

نقش و اهمیت کوه‌ها در جهان

یک پنجم سطح خشکی های جهان را کوه‌ها تشکیل می‌دهند. بیش از نیمی از جمعیت جهان به منابع آب کوه‌ها برای کشاورزی، برق، صنایع و از همه مهم‌تر آشامیدن وابسته هستند. ۱۲ درصد از جمعیت جهان مستقیماً تحت تاثیر کوه‌ها قرار دارند. سرچشمه مهم‌ترین رودهای ایران و جهان نیل، آمازون، گنگ، کرخه، کارون، کر، سیوند، شش پیر، فہلیان، قره آغاج، سفید رود، زاینده رود و در کوه‌ها قرار دارد، به همین دلیل کوه‌ها را "برج‌های آب شیرین" جهان نامیده‌اند. ۲۸ درصد از جنگل‌های جهان در نواحی مرتفع واقع شده‌اند که به جنگل‌های کوهستانی معروف هستند.

رشته کوه هیمالیا

کوه‌ها به دلیل کمربندهای ارتفاعی مختلف، شیب و جهت‌های جغرافیایی، دارای بیشترین تنوع گیاهی و جانوری هستند؛ از این رو این اکوسیستم‌ها را در زمره نقاط داغ (Hot spots) طبقه بندی نموده‌اند. به دلیل پستی بلندی، ارتفاع و سرسبزی محیط، کوه‌ها در بر گیرنده

مجموعه‌ای از جلوه‌های طبیعی بوده و هر ساله میزبان میلیون‌ها گردشگر از سراسر دنیا هستند. بسیاری از میراث‌های فرهنگی جوامع بشری در کوه‌ها قرار دارند. تمدن‌های درخشان بسیاری در کوه‌ها متولد شده‌اند. کوهستان الهام بخش انسان در چیرگی بر موانع و دشواری‌ها بوده است. کوه، نماد مقاومت، استحکام، پایداری و سر بلندی است. کوه‌ها محل نزول وحی و مکان‌های مقدس‌اند.

نقش و اهمیت کوه‌ها در ایران

ایران با میانگین ارتفاع ۱۰۰۰ متر از سطح دریا، یکی از مرتفع‌ترین کشورهای جهان است. بیش از ۵۰٪ از سطح کشور را کوه‌ها فرا گرفته‌اند و دیگر نقاط نیز شدیداً تحت تاثیر کوهستان‌های اطراف خود قرار دارند.

کوه دماوند

کوه دنا

زرد کوه

۷۰ درصد از مجموع ۴۱۰ میلیارد متر مکعب بارش سالانه کشور (حدود ۲۹۰ میلیارد متر مکعب) در نواحی کوهستانی قرار می‌گیرد. اگر رشته کوه‌های زاگرس و البرز در فلات ایران نبودند، این سرزمین سرتاسر خشک و بیابانی بود. در هر نقطه‌ای از کشور چشمه، جویبار یا رودخانه‌ای وجود دارد، در بالادست آن کوهی دیده می‌شود. به دلیل ارتفاع، کوه‌ها آب و هوای خشک و گرم فلات ایران را تعدیل کرده و شرایط زیستی بهتری را برای ساکنین خود فراهم می‌آورند. به همین دلیل، بیشترین سکونتگاه‌های انسانی در ایران در نزدیکی با دامنه کوه‌ها شکل گرفته‌اند. آب شیرین، چوب، انرژی، مراتع، گیاهان و جانوران گوناگون از مهم‌ترین محصولات و منابع کوه‌ها هستند. مراتع کوهستانی بخش عمده‌ای از خوراک دام در کشور را تامین می‌کنند. بخش اعظم جنگل‌های خزری در نواحی مرتفع و تقریباً تمامی جنگل‌های زاگرس، کوهستانی هستند. تنوع زیستی گیاهی و جانوری (فوق‌العاده‌ای در کوه‌های ایران وجود دارد. تاکنون بیش از ۸۰۰۰ گونه گیاهی در ایران شناسایی شده که رویشگاه بسیاری از آن‌ها، کوهستان‌ها و نواحی مرتفع می‌باشد. از این تعداد، ۱۷۰۰ گونه، بومی (اندمیک) کشورمان می‌باشد. شالوده حیات انسانی و زیر بنای اقتصادی در سراسر کشور به کوه‌ها گره خورده و حیات دشت‌ها مرهون و مدیون نعمات کوه‌هاست.

آب

کوه‌ها را برج‌های آب شیرین جهان می‌نامند. تمامی رودخانه‌های بزرگ دنیا از کوه‌ها سرچشمه می‌گیرند. بیش از نیمی از مردم جهان برای کشاورزی، صنعت، مصارف خانگی و آشامیدن به آب شیرین کوه‌ها وابسته هستند. ۷۰ درصد از بارش سالانه کشور به شکل برف و باران در کوه‌ها و نواحی مرتفع صورت می‌گیرد.

زاینده رود

سیوند رود

رود کر

رود کارون

تنوع زیستی

کوه‌ها به دلایلی همچون شیب، جهات جغرافیایی، جنس خاک و کمربندهای ارتفاعی "مختلف، دارای غنی‌ترین تنوع گونه‌ای (گیاهی و جانوری) هستند. بسیاری از گیاهانی که زمانی در دشت‌ها زندگی می‌کرده‌اند، به دلیل خشکی و کم آبی این محیط‌ها، کوهستان را برای ادامه زندگی و بقای خود انتخاب کرده‌اند. در کوه‌های کشورمان تاکنون ۸۰۰۰ گونه گیاهی شناسایی شده که از این تعداد حداقل ۱۵۰۰ گونه بومی ایران هستند؛ یعنی در جای دیگری از جهان

نمی‌رویند.

جنگل

۲۸ درصد از جنگل‌های جهان و بیش از ۸۰ درصد از جنگل‌های ایران در نواحی کوهستانی و مرتفع قرار دارند، جنگل‌های کوهستانی برای سلامت انسان مهم و ضروری بوده، از آب و خاک حفاظت می‌کنند، خانه امن جانوران و حیات وحش هستند و مواد غذایی و چوب را در اختیار ما قرار می‌دهند. جنگل‌ها را بزرگ‌ترین سدهای آبی جهان نامیده‌اند زیرا قابلیت نفوذ آب در خاک جنگل بیش از ۴۰ برابر خاک معمولی است.

مرتع

بیشترین و مرغوب‌ترین مراتع کشورمان در نواحی مرتفع و کوهستانی قرار دارند. این مراتع هم از نظر ارزش‌های زیست محیطی و هم از نظر ارزش‌های علوفه‌ای دارای اهمیت می‌باشند. بنابر آمار فائو، ارزش‌های زیست محیطی یک هکتار مرتع در یک سال ۲۳۲ دلار و ارزش علوفه‌ای

آن تنها ۵۷ دلار است. این در حالی است که مراتع کوهستانی به شدت مورد تعلیف دام قرار داشته و ارزش‌های زیست محیطی آن‌ها به ویژه نقش آن‌ها در حفظ آب و خاک نادیده گرفته می‌شود. با تخریب مراتع، خاک کوه‌ها به راحتی با ریزش باران شسته و از دسترس خارج می‌شود.

جاذبه‌های گردشگری

کوهها مجموعه‌ای از زیباترین جلوه‌های طبیعی را در خود جای داده‌اند. پستی و بلندی، ارتفاع، دره، آبشار، گل و گیاه و ... از مناظری هستند که در مجموع، کوه‌ها را به موزه‌های منحصر به فرد طبیعی تبدیل نموده‌اند. آرامش محیط و دوری از جنجال و شلوغی از دلایلی هستند که هر ساله میلیون‌ها انسان را به کوه‌ها می‌کشانند.

فرش سبز کوهستان

بوته‌ها، گل‌ها، گیاهان، درختان درختچه‌ها، فرش سبز کوهستان را تشکیل می‌دهند. فرش سبز کوهستان، لایه محافظ خاک در مناطق کوهستانی است. در صورت تخریب این لایه محافظ، خاک در شیب‌های کوهستانی در معرض فرسایش شدید آبی و خاکی قرار می‌گیرد.

تأثیر فعالیت‌های انسان بر اکوسیستم‌های کوهستان

اراضی کوهستانی از اهمیت فراوانی برای بیوسفر و انسان برخوردارند. بخش زیادی از آب شیرین رودها و چشم‌ها از مناطق کوهستانی سرچشمه می‌گیرند. انتقال ژئوشیمیایی بسیاری از مواد از نواحی کوهستانی آغاز می‌شود. این مواد به اراضی پست انتقال یافته و سرانجام وارد اقیانوس می‌شوند. اقلیم، نور خورشید و کیفیت هوا و کمترین آلودگی همگی در اهمیت نواحی کوهستانی برای تفریح و رفاه بشر سهم دارند. کوه‌ها همچون جزایر از یکدیگر جدایند و دارای مقدار زیادی ویژگی‌های بومی، جوامع و گونه‌های بازمانده هستند. بعضی از این کوه‌ها

جمعیت‌هایی دارند که با این محیط‌ها سازگار شده‌اند و کاملاً به تولید خود متکی هستند، کوهستان‌ها در برابر اختلال و آشفته‌گی ناشی از اقدامات بشر فوق‌العاده آسیب پذیرند. کم کردن یا روبر و - معادن سنگ در ایران چون بصورت رو باز و از قله‌ها و ارتفاعات بلند و معمولاً در شیب‌های تند بهره برداری می‌نمایند، باطله‌ها و لاشه ریز خود را به پایین ارتفاعات رها کرده و صحنه‌های نازیبا و دلخراشی را در طبیعت برای همیشه بجای می‌گذارند.

همچنین بلوک‌های سنگ استخراج شده بصورت خام از کشور خارج و پس از مدتی فعالیت معدنی، یک کوه یا عارضه‌ی طبیعی برای همیشه از جغرافیای یک منطقه و یا کشور حذف شده که تبعات زیان بار اکولوژیکی و اقلیمی آن به هیچ وجه قابل جبران نبوده و نسل فعلی و آینده تا قرن‌های متمادی باید هزینه‌ی این تخریب‌ها را بپردازند.

